

KNAW-president José van Dijck:

‘Digital Humanities verfrissen onze blik op bestaande data’

De KNAW presenteerde onlangs CHAT, het Center for Humanities and Technology. E-data interviewt president José van Dijck over de kansen voor de geesteswetenschappen, nieuwe én oude stijl.

Erica Renckens

“Als ik mijn promotieonderzoek nu opnieuw zou mogen uitvoeren, dan zou er zó veel meer mogelijk zijn,” verzucht José van Dijck in haar onlangs gerenoveerde kantoor in het Amsterdamse Trippenhuys. “Ik onderzoek het publieke debat rondom in-vitrofertilisatie (ivf). De eerste reageerbuisbaby werd in 1978 geboren en zeven jaar later zat ivf in het ziekenfondspakket. In het begin waren mensen fel tegen, maar na een tijdje werd het toch geaccepteerd. Ik vroeg me af hoe zo’n proces verloopt en wat de rol van de media daarin is.”

Om dit te kunnen onderzoeken, moest Van Dijck de archieven in. “Hele krantenarchieven heb ik doorgeploegd op dit debat, dat was bijna niet te doen. Ik moest het onderwerp noodgedwongen heel klein houden, want als ik dat niet deed, werd het een onmenselijke klus,” vertelt Van Dijck. “Nu zou ik veel meer data over een veel langere periode kunnen doorzoeken. Ik zou toegang hebben tot gedigitaliseerde kranten, radio- en televisieopnames en gestructureerde data, en zo veel breder naar het debat kunnen kijken.”

Zoeken in de ondertiteling

Tijd om haar onderzoek met de huidige middelen nogmaals uit te voeren, heeft Van Dijck echter niet. Naast hoogleraar Media en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam en president van de KNAW is zij ook een van de aanvragers van CLARIAH, een consortium dat zich richt op de ontwikkeling van een digitale infrastructuur voor de geesteswetenschappen. “De drie focusgebieden van CLARIAH ontwikkelen tools voor hun eigen data: taalkunde voor tekstbestanden, mediastudies voor audiovisuele bronnen en sociaaleconomische geschiedenis voor gestructureerde data,” vertelt Van Dijck. “Maar het leuke is dat die tools vervolgens ook bruikbaar zijn in andere geesteswetenschappelijke disciplines. Zo kunnen we straks taalkundige tools gebruiken voor semantisch zoeken in automatisch gegenereerde ondertiteling bij audiovisuele bestanden.”

Netwerken met CHAT

Van Dijck: “De KNAW ziet aan CLARIAH dat de digital humanities echt een opkomend gebied zijn, van belang voor alle geesteswetenschappen.

Daarom is begin december het Center for Humanities en Technology (CHAT) gelanceerd. Hierin zitten zeven KNAW-instituten en acht faculteiten Geesteswetenschappen, van alle grote Nederlandse universiteiten.” Met CHAT wil de KNAW een landelijk netwerk vormen. “We brengen met CHAT mensen uit uiteenlopende vakgebieden bij elkaar. Zij hebben hele verschillende onderzoeksvragen, maar zijn tegelijkertijd wel heel geïnteresseerd in elkaars methodologieën. Je kunt elkaars data en tools vaak goed gebruiken in een heel ander vakgebied.”

Publiek belang bij open data

Voorwaarde voor het gebruik van elkaars tools is dat de data waarop ze losgelaten kunnen worden ook vrij toegankelijk zijn. “Dat is inderdaad nog een groot obstakel,” geeft Van Dijck toe. “Veel historische data zijn nog

altijd niet gedigitaliseerd. Ik geloof dat slechts 5 tot 7 procent van de archieven van KNAW-instituten gedigitaliseerd zijn. Bij de KB en het Instituut voor Beeld en Geluid zal dat iets meer zijn. Het toegankelijk maken van al die data zal nog heel wat geld en manuren kosten.”

“En dan spelen er ook nog copyright-problemen. Dat is een belangrijk onderwerp dat ook op de agenda moet staan. Van wie zijn die data nu eigenlijk en hoe mogen ze naar buiten gebracht worden? Dat is hele grote problematiek, maar daar schrikken we niet voor terug. Ik kan niet voorspellen waar we uit zullen komen, maar zeker is dat het alleen maar verder gaat en we kunnen die ontwikkeling wel stuwen,” aldus Van Dijck.

Publiek belang bij open data

“Ik begrijp het sentiment van de geesteswetenschapper die zijn data niet wil delen heel goed,” zegt Van Dijck. “Als je vroeger als historicus naar een archief ging, was wat je daarin vond jÓuw schat en daar wilde je eerst zelf induiken. Maar in het digitale tijdperk is dat toch wat moeilijker vol te houden, want steeds meer data zijn open beschikbaar. Tegelijk zien we ook een trend naar juist meer gesloten data. Vier jaar geleden kon je als on-

José van Dijck

José van Dijck (1960) doet onderzoek naar sociale media, mediatechnologieën en digitale cultuur. Ze studeerde aan de Universiteit Utrecht en promoveerde aan de Universiteit van Californië in San Diego. Ze was universitair docent journalistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen en hoofddocent media en visuele cultuur aan de Universiteit Maastricht. In 2001 werd Van Dijck benoemd tot hoogleraar bij het departement Mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam, waarvan ze van 2002 tot 2007 voorzitter was. Van 2008 tot 2011 was ze decaan van de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Op 18 mei 2015 volgde ze Hans Clevers op als president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).

“We hebben een publiek belang bij open data” foto Milette Raats

derzoeker nog zo Twitter-data gebruiken, nu vragen ze er geld voor. Data zijn veel geld waard, daarom moeten we als onderzoekers blijven en het niet aan bedrijven overlaten om bijvoorbeeld zoekalgoritmes te ontwikkelen. We hebben een publiek belang bij open data.”

Financiers gezocht

“CLARIAH is erg blij met de 12 miljoen euro die ze van NWO heeft ontvangen om de komende vijf jaar tools mee te ontwikkelen, maar er is nog onvoldoende geld om ook onderzoek mee te doen,” vertelt Van Dijck. “Kijk naar de fysici, die hebben CERN, met

die infrastructuur doen ze hun onderzoek. Of de astronomen, als zij voor 50 miljoen een mooie telescoop hebben, moeten ze nog beginnen met onderzoek doen. Bij ons is dat precies hetzelfde.”

“Onze grote wens is dus dat er meer financiering beschikbaar komt. Daarvoor kijken we smekend naar NWO en andere financiers. Als individuele vakgebied binnen de geesteswetenschappen zijn we maar klein, dus daarom vormen we met CHAT een coalitie om grote aanvragen te doen. Bovendien zie je dat landen die zich sterk organiseren in de digital humanities veel sterker staan bij calls.”

Positieve impuls

Gaat de financiering van de nieuwe, digitale geesteswetenschappen ten koste van de geesteswetenschappen ‘oude stijl’? “Nee, absoluut niet, het is geen kwestie van of-of,” reageert Van Dijck. “Het zal juist een impuls geven aan sommige gebieden waar we nu dingen kunnen zien die we voorheen niet konden zien. Daarnaast zien we dat onze cultuur in hoog tempo digitaliseert en je moet je instrumenten afstemmen op de data waar je mee werkt. Maar digital humanities is geen vervangende methodologie, je hebt nog steeds interpretatieve methoden nodig.”

knaw.nl

INTERVIEW

‘CHAT brengt mensen, data en tools bij elkaar’

ONDERZOEK

Welk cijfer geeft u E-data & Research?

In maart vindt een onderzoek onder lezers van dit blad plaats, uitgevoerd door CentERdata. Vragen over de inhoud, de leesbaarheid en bijvoorbeeld de verspreiding van E-data & Research laten we aan bod komen.

We stellen het zeer op prijs als u mee wilt werken aan dit onderzoek.

U ontvangt hierover binnenkort een e-mail. Het onderzoek zal een paar minuten in beslag nemen, uw antwoorden zijn voor ons erg waardevol. We zijn benieuwd naar de resultaten en berichten hier natuurlijk graag over in een volgend nummer. Alvast bedankt voor uw medewerking! (HB)